

ALGEMEEN VERSLAG

VAN DE

DOORBRAAK

IN DE

DROOGMAKERIJ

VAN

BLEISWIJK EN HILLEGERSBERG,

VOORGEVALLEN

DEN 26 DECEMBER,

1833.

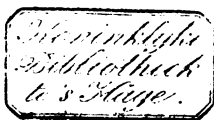
~~ROUWEN~~

Te Rotterdam,

TER DRUKKERIJ VAN

P. VAN WAESBERGE,

1836.

AAN

DE WELEDELE GEBOREN HEEREN

MR. A. HOYINCK VAN PAPENDRECHT,

Ridder van den Nederlandschen Leeuw,

D Y K G R A A F.

JONKH. E. DE GYSELAAR,

H. VAN BOL-ES VAN BAERLAND,

C. J. GEVERS DEYNOOT,

A. J. BARON VAN SLINGELANDT,

Ridder van de Militaire Willems-orde

EN

MR. A. T. PRINS,

HOOGHEERADEN.

BENEVENS

M. W. REEPMAKER,

SECRETARIS EN REENTMEESTER

VAN

SCHIELAND.

WEL ED. GEB. HEEREN!

Het gebeurde met, en ten gevolge van de Doorbraak in de Droogmakerij van Bleiswijk en Hillegersberg, voorgevallen in den nacht van den 26 December 1833, schein in vele opzigten aanmerkenswaardig genoeg, om tot een geheel en aaneengeschalkd verhaal vervat te worden; de ondergeteekende, gedurende de omstandigheden, zoo veel hem mogelijk was daarvan aangeteekend hebbende, heeft deze aantekeningen in een Algemeen Verslag van die Doorbraak uitgebreid; hij neemt de vrijheid hetzelve bij dezen UWelEd.

met Eerbied aantebieden, hopen de hiermede eenigzins voldaan te hebben aan het hem bekende en geëerbiedigd verlangen, terwijl hij ook gelooft te mogen hopen, dat dit Verslag voor volgende tijden (bij aldien veelligt SCHIELAND ongelukkig in soortgelijke omstandigheden gedompeld mogt worden) wel het één of ander nuttigs bevatten kan.

Met zich in UWEd. gewaardeerde protectie aanbevelen, noemt de ondergeteekende zich met allen eerbied,

W E L E D. G E B. H E E R E N !

UWEd. Geb. Gehoorzame Dienaar,

**J. A. SCHOLTEN HZ.,
FABRYK en LANDMETER
van SCHIELAND.**

**ROTTERDAM,
den 7 Decemb. 1835.**

**Na dat, gedurende de maand December 1833, door een bestendig ongunstig seizoen, zoo van regenvlagen als harde westelijke windstreken, de Droogmakerijen, Weipolders en Veenplassen, algemeen in Schieland, gelijk ook elders, tot hooge standen boven de onderscheiden zomerpeilen, met water waren bezwaard, of in derzelve standen waren geklommen, waardoor ook de maalboezems, zoo Schie als Rotte, een bestendigen hoogen stand aanwezen, zoo werd men, in den vroegen morgen van Donderdag den 26 December, door de snelle afstroming van de Rotte landwaards henen ge-
waar, dat er langs dezelve eene Polder of Droogmakerij moest ingebroken zijn.**

Bij de ontdekking van deze omstandigheid, oordeelde men dat, alvorens zich tot opsporing van het ongeluk elders heen te begeven, er behoorde gezorgd te worden, dat geene met de Rotte door Sluizen of Verlaten in gemeenschap zijnde vaarten of andere wateren, door beschadiging van gezegde waterkeeringen zich in de Rotte zouden storten, waardoor de ramp aanzienlijk vergroot konde worden.

Daartoe werd er onmiddellijk orde gesteld, tot het door stempeling ondersteunen van de deuren in het Schutverlaat, aan de Delftschevaart te *Rotterdam* gelegen, waardoor de scheepvaart met de Schie en Rotte plaats heeft; dit Schutverlaat anders slechts een verschil van water, uiterlijk ter hoogte van 5 palmen moetende keeren, werd door de bestendige afstroming van de Rotte door eene ieder oogenblik verhoogende waterkolom van de zijde der Schie gedrukt, zoo dat, zonder maatregelen van voorzorg, de deuren zouden kunnen bezwijken of andere schaden zouden ontstaan, en de Schie zich in de Rotte zoude kunnen ontlasten, waardoor dus de inundatie veel uitgebreider zoude zijn en dit ongeluk door de tijdige stempeling van gezegd verlaat moest voorgekomen worden.

Even zoo oordeelde men te moeten handelen, ten opzigten van de vijf uitlozende sluizen aan den Steiger gelegen, ook dezen door den afloop van de Rotte den binnensteun van water (negative drukking) missende, werden ook door zware stempelingen versterkt, om bij de onstuimigheid van het seizoen, waaruit stormvloeden te verwachten waren, ook aan eenen meer als gewonen Rivierstand, wederstand te kunnen bieden. (*)

Een derde belangrijk punt, vorderde almede oogenblikkelijke bezorging tegen schaden, dit was namelijk de Hoogenboezem van de Rotte, welke tot aan deszelfs peil den vorigen dag was opgemaal, en alzoo 1 el 3 palmen boven het Rottepeil teekende; dit hulpmiddel voor de ontlasting van de Polders en Droogmakerijen aan de Rotte, altoos zoo zeer belangrijk, zoo was het

(*) Bij den stormvloed, in den nacht van 31 December op 1 Januarij 1834, is het gebleken, van welk groot belang het is, deze sluizen steeds in den meest mogelijken staat van sterkte te onderhouden, een beginsel, waar tegen wel eens de bekrompen begrippen van de, met derzelve onderhoud belaste Ambachtsbesturen, zich hebben verzet.

dadelijk begrijpbaar, dat in het onderhavige geval (het ongeluk mogte dan bestaan waar het wilde) deze belangrijkheid nog van meerder gewigt zoude zijn; men begreep dus oogenblikkelijk hulpmiddelen ter hand te moeten nemen, om dit werk, zoo veel mogelijk, onschendbaar te bewaren; de middendijk nu van den Hoogenboezem, gelegen tusschen den Hoogenboezem zelve en het Kanaal, waardoor het water uit de Rotte naar de Molens wordt geleid, welk Kanaal gewoonlijk onderscheidshalve den Lagenboezem wordt genoemd, zoo verloor gezegde middendijk door de mede afstrooming van gezegden Lagenboezem naar de Rotte, aan den binnenvoet het tegenwigt van water, en moest nu, in de plaats van aan een verschil van water ter hoogte van 1 el 3 à 4 palmen wederstand te bieden, een almede van oogenblik tot oogenblik vergrootende kolom wederstaan; voegt men hierbij, dat op dezen middendijk de 8 kapitale schepradmolens staan, welke alzo mede in denzelfden nadeeligen toestand werden gebragt, zoo vorderde dit punt dringende eene oogenblikkelijke hulp, om, zoo veel mogelijk, alle schade voortekomen, van welke de geldelijke herstellingkosten, in de gegevene omstandigheden, wel het minste nadeel zouden geweest zijn; daarom begreep men den Hoogenboezem in stand te moeten verlagen, en denzelfden oogenblikkelijk af te tappen tot nabij het Rottepeil, en dus de drukking tegen den middendijk en Molens aanzienlijk veel te verminderen.

Deze voormelde verordeningen binnen een uur tijds gedaan en in het werk gesteld zijnde, vertrok men des morgens, om zich naar de plaats van het gebrek te begeven; hieromtrent was men nog immer in het onzekere; geene tijdingen, dan alleen losse geruchten ontvangende, waarvan de eene melde, dat de doorbraak in de Droogmakerij onder *Hillegersberg*, en weder een ander verhaalde, dat dezelve onder *Zevenhuizen* bestond,

en wel bepaaldelijk dat de kade van het kleine Nesselpoldertje zoude bezweken zijn, zoo begreep men het doelmatigste zich naar *Zevenhuizen* te begeven, omdat, wanneer het laatste gerucht de waarheid was, er dan noodwendig middelen tot beveiliging van de Droogmakerijen onder *Zevenhuizen*, en wel bijzonder van den Eendragtspolder genomen behoorden te worden, bij al dien er al geene mogelijkheid voor het digten van de doorbraak bestaan mogt, terwijl, wanneer het eerste gerucht bevestigd werd, er dan aan het digtmaken van de doorbraak niet wel meerder te denken zoude zijn, om de diepten van de Droogmakerij, beneden het peil van de Rotte, en het dan ook allerbelangrijkst was, den weg het eerste over *Zevenhuizen* te nemen, omdat aldaar een punt bestond dat, zoo hetzelfde niet spoedig ware voorzien, dan voorzeker de inundatie over alle Droogmakerijen van Schieland, zoo al niet tot verdere streken uitgebreid zoude kunnen worden, dit punt is namelijk het Schutverlaat van *Zevenhuizen*, gelegen aan de Rotte en hebbende eene wijdte van 4 el, door welk Verlaat en eene vaart (*de zijde* genaamd) over den Zuidplas veel binnelandsche scheepvaart tusschen de *Gouwe* en *Rotterdam* pleeg te bestaan; door het ledig stroomen nu van de Rotte, zoo konde de Zuidplas aan de binnenzijde van het Verlaat de deuren opendrukken en vervolgens in de ingebroken Droogmakerij stroomen. Dan te *Zevenhuizen* komende, vond men dit Verlaat behoorlijk digt gestempeld, en dus dit gevaar aldaar voorgekomen.

Om het belang van de tijdige stempeling van gezegd verlaat, dat volgens informatie aan den Landman C. VERMEULEN en aan den Verlaatwachter moet toegekend worden, wel te beoordeelen, is het noodig, dat men een oogenblik gezegd punt van waterkeering nader beschouwe.

De Zuidplas, die zoo als gezegd is, bij het verzuim

van de digtstempeling van het Verlaat van *Zevenhuizen* in de ingebroken Droogmakerij en naar elders zoude hebben kunnen stroomen, heeft, toen de Rotte ledig was gelooopen, tegen de binnenzijde der deuren met eene hoogte van 1 el 5 à 6 palmen gedrukt, dit zoude dus het verval geweest kunnen zijn, waarmede deze uitgebreide Plas, op eene grootte van 4500 Bunders gerekend wordende, door de Rotte, en vervolgens in de Droogmakerijen gestroomd zoude hebben, en dezelve allen onder water hebben gezet, waarvan alleen de beide Droogmakerijen onder *Zevenhuizen* bevrijd zouden gebleven zijn, die als eilanden in een groot watervlak liggende, zich verstoond zouden hebben.

Te *Zevenhuizen* van de plaats der inbraak, als zijnde onder de Gemeente *Bergschenhoek* geïnformeerd wordende, begaf men zich derwaarts, altoos in de gedachte van eene doorbraak, en ten minsten, niet veel anders te zullen vinden; dan geheel anders was de uitkomst, de inbraak-zelve, die bij gissing, op eene opening van 30 ellen gesteld kan worden, was in de plaats van het eenigste en ergste punt, integendeel zulks niet, men zag eene totale verwoesting van de dijken ter wederzijden van de Rotte, men zag noch vóór noch achterwaards een einde aan het ongeval; in honderden van onregelmatige brokken verbroken, lagen de dijken in het bedde van de Rotte, of in de ingebroken Droogmakerij ter neder gestort; de belangrijke dijk van de Droogmakerij de Eendragtspolder, welke dijk zonder ringvaart aan deszelfs binnenzijde, de Rotte direct boven het maaiveld van de Droogmakerij moet opkeeren, lag wel 12 à 14 ellen verre voor over in de Rotte gestort, terwijl men bij de doorbraak stond, vielen sommige nog staande gebleven dijkstukken onder de voeten weg, de Rotte-zelve was niet alleen tot op den bodem ledig gelooopen, maar derwijze in den omtrek van de doorbraak met stukken van de dijken als vervuld, dat

derzelver boorden niet te herkennen waren, en niemand, hoe bekend anders ook, de boorden van de Rotte konde bepalen, zijnde op sommige plaatsen niet alleen de kaden en dijken gebroken, maar de veen-aarde van onder dezelveu uitgebarsten en met den stroom van het water medegevoerd; de bodem van de Rotte omtrent de doorbraak is zoodanig verdiept en de slibbe door de inbraak op het land in de Droogmakerij verspreid, dat binnen de doorbraak eene vlakke van omtrent 30 Bunders land gemiddeld met eene dikte van 5 palmen bagger uit de Rotte en met veenbonken is verhoogd, en aldus 150000 kub. ellen grond uit den bodem van de Rotte is geschuurd, en deze aldus is verdiept geworden.

De gezegde ruïne van kaden en dijken had al over eene aanzienlijke uitgestrektheid plaats, hoe nader bij de doorbraak, des te sterker was de ontbinding; wanneer men de verspreiding van ook minder belangrijke schade in aanmerking neemt, dan kan de strekking op twee uren gaans lengte gerekend worden, immers vond men aan de Buurt *Terbregge*, onder *Hillegersberg*, hetwelk een uur gaans beneden de doorbraak gelegen is, reeds ingestorte kaden en geschonden en verzakte woonhuizen, van welke laatsten er drie ten gevolgen van dit ongeluk zoodanig waren gescheurd, dat zij niet meerder bewoonbaar waren, en door de eigenaars grootendeels vernieuwd zijn geworden.

Bij zulk eene gesteldheid van zaken, die zonder eenig bekend voorbeeld was, konde er betrekkelijk de doorbraak geene spoedige middelen tot herstel of ditting aangewend of beproefd worden; er moest meerder worden gedaan; behalve de gescheurde of beschadigde kaden en dijken, moesten de dijken in den omtrek van de doorbraak bijna geheel nieuw aangelegd worden, dit toch was aanschouwelijk en kon redematig worden opgemaakt.

Ter plaatse van het ongeval informeerde men naar

de oorzaak van hetzelfde, en, hoezeer de mondelinge mededeelingen (zoo als in zulke gevallen gewoonlijk plaats heeft) uiteenlopende waren, vond men algemeen het volgende verhaal met de waarheid het meeste overeen te komen, tot welks verstand vooraf de aanleg van deze Droogmakerij gekend moet worden.

De Droogmakerij van *Bleiswijk* en *Hillegersberg* te zamen op eene oppervlakte van 3494 Bunders land gerekend wordende, heeft aan de Rotte eene doorgaande Ringvaart, die gewoonlijk 1 el 3 palmen beneden Rottepeil staat, aan de Rotte heeft dus deze Droogmakerij eene dubbele linie van bedijking, (zie schetskaart dezer Droogmakerij) van welke dijken de bovenste tot keering van de Rotte verstrekt, en daarom den Rottedijk wordt genaamd, en de benedenste tot keering van de gezegde Ringvaart, of beneden boezem dient, en daarom den Boezemdijk genaamd is, wordende in deze Ringvaart of beneden Boezem het water uit de Droogmakerij met twee en drie elkander toemalende schepradmolens gemalen, en vervolgens daaruit met de zoogenaamde bovenmolens in de Rotte ontlast; in de voornacht nu van 25 op 26 December was de benedenste of Boezemdijk doorgebroken, waardoor de Rottedijk aan deszelfs binnenvoet, den steun van de Ringvaart missende, in den morgen van den 26 mede bezweek, en alzoo twee doorbraken boven elkander ontstonden (zie schetskaart der Droogmakerij bij Litt. A) waardoor de Rotte eensklaps met een verval van omtrent 5 ellen hoogte in de Droogmakerij stortte, deszelfs bodem alzoo uitschuurde of verdiepte, en zoo hierdoor, als door de spoedige daling van het water en snelle stroomschuring, werden de dijken en kaden derwijze geschakt, dat gezegde doorbraken, binnen weinige uren tijds, door de reeds genoemde ontbinding van eene aanzienlijke uitgestrektheid van kaden en dijken gevolgd werden.

Na zich dan zoo veel mogelijk omtrent het ongeval geïnformeerd, en de locale gesteldheid overwogen te hebben, werd er door de bij de doorbraak tegenwoordig zijnde Heeren Hoogheemraden van Schieland *C. J. GEVERS DEYNOOT* en *Mr. A. T. PRINS* (bij onpasselijkheid van den Heer Secretaris, geadsisteerd door den Heer *A. L. COENEN*) het reeds verrigtte te *Rotterdam*, hier voren vermeld, goedgekeurd, en, aangezien de uitgebreidheid van het ongeluk zoodanig voorkwam, dat er maanden tijds tot de herstelling noodig zouden zijn, zoo werd in loco geraadpleegd, om, bij voorraad onmiddelijk het ongeval in zoo verre te temperen, dat de massa water niet konde vermeerderen; men nam in overweging 1° om ook de andere Verlaten van Veenplassen aan de Rotte gelegen digt te stempelen. 2° om onmiddelijk de beide bruggen in den Stads Singel te *Rotterdam* over de Rotte liggende, met kistdammen af te sluiten; tot dit een en ander de noodige volmagt verleend zijnde, zoo werden verder, in den namiddag, door de onderscheiden Besturen de andere Verlaten aan de Rotte digt gestempeld, als, het Verlaat van *Wollefoppen*, dat van *Ommoorden*, van *Berg* en *Broekpolder* en van *Kralingen* in *Jaffa*, waardoor alle toevoer van water naar de inundatie belet werd, en er geen water, als dat van de Rotte, konde instroomen. Met de bovengemelde afdamming der gezegde bruggen had men ten oogmerk:

1° Om het gedeelte van de binnenstad van *Rotterdam* wederom van water te voorzien.

2° Om aan de sluizen van de Rotte weder den tegenstand van water te geven, en

3° Om de molens van *Kralingen* wederom in werking te kunnen stellen.

Des avonds van den dag der inbraak omtrent 6 uren, werd er reeds door den *Mr. Timmerman* en *Molenmaker B. VAN SCHAICK*, een begin met het slaan dezer dammen gemaakt, met 25 manschappen, zoo timmerlieden als

arbeiders, wordende dit werk dag en nacht voortgezet, hebbende deze eerste afdeeling werklieden, niettegenstaande het ongunstige seizoen 28 achtereenvolgende uren met den meesten vlijt werkzaam geweest, namelijk tot vrijdag avond ten 10 uren, wanneer zij door eene daartoe aangeboden afdeeling Stads werklieden vervangen zijn.

Gezegde dammen waren zaterdag den 28 December des avonds om 9 uren zoo verre gevorderd, dat de binnenstad uit de Schie van water voorzien en met de Fabrieken zoo als onderscheiden Branderijen, de werkzaamheden aangevangen konden worden, ten gevolge, zoo van deze aanvankelijke gedane voorzorgen en vorderingen, als van nader ontvangen berigten, konde omtrent het ongeval een meer bijzonder berigt aan Zijne Excellentie den Heer Gouverneur van *Zuid-Holland* worden gezonden.

Tijdens men bezig was met de daarstelling van gezegde dammen, vereischten er ook nog andere voorzorgen genomen te worden, onder dezen was ook de reeds genoemde Hoogenboezem; bij inspectie in den vroegen morgen van vrijdag den 27 December van de dijken en molens van gezegden boezem, werd ontdekt, dat de middendijk, tusschen den hoogen en lagen Boezem op twee plaatsen in deszelfs binnen docering was gescheurd, en de bodem van den ledig geloopen zoo evengenoemden Lagenboezem, als oprijzende zich voordeed, er werd dan ook, om verdere ongelukken voor te komen, de brug in de Rottekade over den Lagenboezem gelegen, met eene dam afgesloten, en gezegde Boezem, des zaturdags, mede met water uit den Hoogenboezem gevuld, zoo dat de bodem wederom met water tegen het oprijzen gedrukt werd, en de middedijken en molens in derzelfer gewone waterkeerenden toestand werden hersteld.

Bij de beschouwing van het ongeluk, bleek het,

dat de kern en het grootste gedeelte van Schieland als in ruïne lag, een gedeelte, waarin niet alleen de beste Droogmakerijen en schoone Weilanden waren gelegen, maar waarin ook uitgeveende Plassen aanwezig waren, die toen reeds hoog boven derzelve zomerpeilen teekenden, welke, bij een lang gemis van de werking van derzelve molens, de waterkeeringen zouden bedreigen, en hun water over andere Polders in Schieland zouden kunnen verspreiden. In den Ring, die ten gevolge van deze inbraak, gemis van ontlasting had, lagen behalven een gedeelte van de Stad *Rotterdam*, de Dorpen *Hillegersberg*, *Bergschenhoek*, *Bleiswijk*, *Moerkappelle*, *Zevenhuizen* en *Kralingen*, en 28 molens stonden geheel buiten werking; deze onderscheide Polders, Droogmakerijen en Ambachten, van welke de molens buiten werking stonden, zijnde in den staat bijlage A verzameld, waaruit tevens zichtbaar is, welk kapitaal aan grondwaarde in het ongereede lag, en waaromtrent met zorg de vraag gedaan werd, of er al of niet in hetzelfde jaar nog vruchten zouden genoten worden; er behoorden dus ondanks de ruïneuse gesteldheid van de kaden en dijken zoo spoedig mogelijk middelen bedacht en daargesteld te worden, om de Polders, Veenplassen en Droogmakerijen, zoo veel doenlijk, te hulp te komen, en de gelegenheid weder te herstellen, dat de molens in werking konden komen; hiertoe werd, daags na het ongeval, in de Vergadering van Heeren Dijkgraaf en Hoogheemraden in overweging gegeven, om op zekere plaats, de Rotte met eenen zwaren puntkistdam dwars afte sluiten, voorts de beschadigde kaden en dijken tusschen den te stellen Dam en de Stad *Rotterdam*, dus beneden de doorbraak, door de gehoefslaagden en belanghebbende Besturen onverwijld te doen herstellen, om dan van de Polders in dit alzoo afgesloten gedeelte van de Rotte uitmalende, waaronder de geïnundeerde Droogmakerij onder

het Ambacht van *Hillegersberg* gelegen mede begrepen was, na de voltooiing van gezegden dam de molens in werking te stellen, en dit alzoo herstelde vak van de Rotte met de Hoogenboezem molens aftemalen; dit voorstel werd in de Vergadering van zaterdag den 28 December goedgekeurd, en men ontving den noodigen last om deze werkzaamheden met den meesten spoed ten uitvoer te brengen, tot welke afdamming de reeds genoemde Mr. Timmerman en Molenmaker te *Rotterdam* R. VAN SCHAICK en den Mr. Timmerman en Molenmaker G. KEY te *Nieuwerkerk op d'Yssel*, werden benoemd, met welke beide werkbazen en den Opziener van Schieland J. VAN DER LOO, op zondag den 29 December, de meest geschikte plaats voor het daarstellen van den bepaalden dam werd opgespoord.

Bij dit onderzoek oordeelde men zich niet alleen te moeten bepalen tot de minste breedte van de Rotte, of daar derzelver bodem eene vaste grondlaag had, maar dat ook bovenal in aanmerking moest komen, den dam zoodanig te plaatsen, dat van denzelve het meest mogelijke nut gemaakt konde worden, dat is, dat het meeste getal molens, na de voltooiing, in werking konde komen, ook daarenboven om door verder aan te wenden middelen, de Droogmakerijen boven den dam in het achterste gedeelte van de Rotte uitwaterende, met der tijd te kunnen ontlasten, zoo dat ook de plaats aan gezegd oogmerk beantwoorden moest.

Eene plaats met bovengenoemde bedoelingen het beste overeenkomende, vond men voor den Polder *Ommoorden*, nabij de Rijskade, (zie schetskaart van Schieland) aldaar had wel de Rotte de vrij aanzienlijke breedte van ruim 38 ellen, bij eene diepte op den bodem van 3 ellen 2 palmen, maar ook was de bodem van zulk eene slappe gesteldheid, dat er nog eene diepte van 3 ellen 5 palmen baggergrond werd gepeild, alvorens de vaste grondlaag werd bereikt, zoodat het

geheele tot gezegde grondlaag 6 ellen 7 palmen bedroeg, welke diepte voor de soliditeit van den dam ruim bereikt moest worden, doch in aanmerking nemende, dat, wanneer de dam op deze plaats gemaakt werd, er dan 13 watermolens zouden kunnen werken, zoo werd, ongeacht de genoemde zwarigheden, de gezegde plaats aangenomen om den dam te bouwen.

De plaats aldus zoo gunstig mogelijk voor de belanghebbende Droogmakerijen, Polders en Veenplassen gekozen en goedgekeurd zijnde, leverde echter geene geringe zwarigheden op, om denzelve zoodanig zamen te stellen, dat het eene solide waterkeering opleverde; het was toch het punt waarvan de redding van zoo vele wei- en teellanden, en het beteugelen van onderscheiden Veenplassen ten eenemale afhing, er behoorde dus alles te worden aangewend, opdat deze dam, ondanks de slappe grondlaag en de breedte, die zij moest afsluiten, aan het oogmerk en de verwachting zoude beantwoorden; en deze zwarigheden werden nog vermeerderd, door het moeilijke van het transporteeren der houtwaren; de Rotte-zelve toch was onvaarbaar, en de wederzijdsche oevers waren derwijze beschadigd, dat de materialen ook geenszins per as aangevoerd konden worden; de materialen moesten dus gedeeltelijk gereden en gedeeltelijk door de veenplassen aangevaren worden, over scheidingskaden henen gewerkt, en zoo, langs moeilijke vaarwateren, slooten enz. naar de plaats der bestemming worden gebragt, al hetwelke het aanvoeren van zware balken belette; welke materialen anders voor de sterkte van den dam het meest verkiesbaar waren, doch die thans door gezegde hindernissen, alsmede door de ongeschiktheid van het terrein, alwaar gewerkt moest worden, geheel onbruikbaar waren, men was daarom genoodzaakt, om de sterkte van den dam in de zamenstelling, dat is, door constructie te vinden, waarin men dan ook gelukkig

slaagde, en het oogmerk met denzelve geheel mogt bereikt zien.

Inmiddels dat het plan voor gezegden dam tot afsluiting van de Rotte werd ontworpen, had aan een van de dammen aan de Stads bruggen het volgende ongeval plaats.

Men had, gelijk hiervoren gezegd is, zaterdagavond den 28 December de binnenstad van *Rotterdam* weder met water voorzien, dit water was ter hoogte van tot 5 palmen beneden het Rottepeil ingelaten, omdat aan deze afdammingen van de Stads bruggen als tijdelijke hulpmiddelen zijnde, die door den boven vermelde kapitalen dam vervangen moesten worden, natuurlijk niet zulk eene sterkte en hoogte gegeven was, om meerdere hoogte in water te kunnen opkeeren; het water nu, waarmede gezegd gedeelte van *Rotterdam* was aangevuld, was van eene zeer onaangename lucht vergezeld en zeer onzuiver, gelijk als dat in de Schie, waaruit hetzelfde was afgetapt, naardien ten gevolge van den bestendigen hoogen stand van de Schie, te *Rotterdam* sedert verscheiden weken geen versch water uit de Maas was ingelaten. In den nacht van zondag den 29 op maandag den 30 December was het water voor deze afsluitdammen 3 palmen geklommen, en met Maaswater vermengd, het was dus aanschouwelijk dat, waar ter plaatse of op hoedanige wijze dan ook dat er Maaswater in dat gedeelte van de binnenstad was ingelaten, hierbij nu, maandag en dinsdag, bestendig zware regenvlagen met stormwinden vergezeld plaats hebbende, waardoor het water uit zoo vele riolen, goten, daken van huizen en van de straten, in de thans tot hun *eigen oppervlak* beperkte Stads grachten, als even zoo vele wateraderen afstroonden, en zich ontlastten; deed zulks het water voor de afsluitdammen hand over hand klimmen, pogingen om de genoemde grachten af te tappen, werden door eene, de omstan-

digheden niet wel omvattende beoordeeling belet; tot versterking en verhooging van de dammen was geene aardspetie voorhanden, van een nabij gelegen plein, welks grond daartoe bijzonder geschikt was, mogt niet gegraven worden; men gebruikte dan de middelen, die men bezat, en slaagde vrij gelukkig in de versterking van de dammen, tegen het steeds klimmende water, hetwelk tot 2 palmen boven peil gerezen was, en dus 7 palmen hooger stond, dan tot keering van de dammen was geoordeeld. Niettegenstaande de felle stormwind van den 31 December, werden evenwel de dammen behouden tot in den morgen van woensdag 1 Januarij 1834, wanneer omtrent 4 uren een gedeelte voor de sterke golfslag en door ontgronding bezweek; dadelijk werden er twee pramen voor de opening gebragt, en deed men denzelfden zinken; hierdoor werd de felle afstroming derwijze getemperd, dat eerst laat in den namiddag de grachten waren droog geloopen, als toen werd, ter plaatse van de breuk, eene put ontdekt, waaruit ligte derriegrond ter diepte van 3 ellen beneden den bodem was gesprongen; onmiddelijk werd de herstelling hervat, en den 6 Januarij was de binnenstad weder met water gevuld.

Ondertusschen de kapitale dam ontworpen, en aanvankelijk de aankoop van materialen gedaan zijnde, werden de werkzaamheden tot het bouwen van denzelfden 8 Januarij begonnen, met een getal van 90 manschappen, zoo timmerlieden als heijers en aardenwerkers, terwijl de belanghebbende Besturen en de behoefslaagden ijverig werkzaam waren, ten einde de geschonden dijken en kaden, aan beide zijden van de Rotte, *beneden den dam*, te herstellen, opdat dit gedeelte van den boezem voor de werking van de molens te gelijk met den dam gereed zoude zijn; werkende hier aan te zamen met de manschappen aan den dam meerder als 300 personen.

Tot dusverre de aanvankelijk genomen maatregelen, aangeteekend hebbende, schijnt alhier de plaats te zijn, om het verhaal van den verderen loop der uitgevoerde werkzaamheden een weinig te kunnen afbreken, ten einde eene plaats in te ruimen tot aanteekening van het gebeurde, betrèkkelijk zeker verschil, onmiddelijk na het ongeluk in de geinundeerde Droogmakerij-zelve voorgevallen; een verschil, wel waardig in dit Verslag te worden opgenomen, naardien men aan de beslissing van hetzelfde getracht heeft, het verwijt van onregtvaardigheid te geven, daar juist het omgekeerde het geval zoude geweest zijn, en de daad, welke door de beslissing is gestuit, onregtvaardige gevolgen had, hoezeer men daarom de bedoeling geenszins als zoodanig wil doen kennen.

De Droogmakerij van *Bleiswijk* en *Hillegersberg*, bevat het geheele Ambacht van *Bleiswijk*, en twee Polders onder het Ambacht van *Hillegersberg*, zijnde de voormalige Boterdorpsche en Hoekeindsche Polders; deze Droogmakerij ligt onder de Gemeenten van *Bleiswijk*, *Bergschenhoek* en gedeeltelijk onder de Gemeente *Hillegersberg*, zijnde bij de Burgerlijke verdeling het Ambacht van *Hillegersberg* in twee Gemeenten verdeeld, waarvan de ééne den naam van het Ambacht draagt, en aan de andere den naam van *Bergschenhoek* is gegeven.

Bij den aanleg van deze gecombineerde, aanzienlijke Droogmakerij, is dezelve, wat het administratieve betreft, tot één geheel gebracht, en wordt door een Bestuur, bestaande uit een Dijkgraaf, vier Heemraden en eenen Secretaris, tevens Penningmeester, beheerd, doch wat de waterstaatkundige verdeling betreft, maakt dezelve geen geheel uit; men heeft namelijk de verschillende diepten van den bodem der vroegere Veenplassen in acht genomen, en daarnaar eene zeer eigenaardige en nuttige bepaling der zomerpeilen gemaakt,

waardoor deze Droogmakerij in vier onderdeelen is verdeeld, dus als het ware uit vier Polders bestaat, aan deze onderdeelen is den naam van bemalingen gegeven, welke bemalingen op de hier bij gevoegde schetskaart, door de gestipte lijnen kunnen worden onderscheiden, de diepten van de vier bepaalde zomerpeilen van deze bemalingen beneden het Rottepeil zijn als volgt:

De eerste bemaling 4,370 ellen ÷ R. P.

Deze heeft eene gang molens, malende drie hoog tot in de Rotte.

De tweede bemaling 4,474 » ÷ »

Deze heeft eene gang molens, malende vier hoog tot in de Rotte.

De derde bemaling 4,657 » ÷ »

Deze heeft eene gang molens, mede vier hoog tot in de Rotte malende.

De vierde bemaling 5,023 » ÷ »

Deze heeft vier gangen molens, ieder vier hoog tot in de Rotte malende.

Bedragende aldus het verschil tusschen de zomerpeilen van de 1^e en 4^e bemaling de hoogte van 0,653 ellen of ruim 6 palmen 5 duimen.

Deze bemalingen zijn door scheidingen (waterkeeringen { genaamd) van elkander afgesloten, doch kunnen, de nood zulks vereischende, door in die waterkeeringen aanwezige duikers de eene aan de andere behulpzaam zijn, echter altoos met in acht neming, dat de bemaling, welke de hulp verleenen zal, zelve van het na-deelige water alvorens bevrijd moet wèzen.

Onder deze waterkeeringen bekleed de nog in stand gebleven limietkade, tusschen de Ambachten van *Bleiswijk* en *Hillegersberg* wel de voornaamste plaats, dezelve strekt tot hoofdscheiding van de Droogmakerij en verdeelt dezelve nagenoeg in twee gelijke helften, waarvan de eene helft, het Ambacht van *Bleiswijk* geheel bevat, en de andere helft, onder het Ambacht van *Hillegersberg* is gelegen; voorts is deze limietkade de scheiding tusschen de derde en vierde bemaling.

De inbraak nu onder de Gemeente *Bergschenhoek* en dus onder het Ambacht *Hillegersberg*, dat is in de vierde bemaling, voorgevallen zijnde, zoo had de Directie van de Droogmakerij getracht, de verspreiding van de inundatie in gezegde bemaling te beletten, en daarom zekeren duiker met dammen afgesloten, welks bestemming geenszins als zoodanig is, en welk middel, hoe schijnbaar nuttig ook, al spoedig bleek van nadeelige gevolgen te zijn.

De bedoelde duikers, als tot geheel andere oogmerken aangelegd, zoo konde het dichtmaken van dezelve ook niet anders als eene stoornis in de huishoudelijke gesteldheid der Droogmakerij veroorzaken. Het schijnt niet overtollig te zullen zijn, derzelfer ware bestemming te herinneren.

Zoo als de schetskaart van de Droogmakerij aantoont, wordt dezelve in de strekking van deszelfs lengte, dat is van het Z. Westen naar het N. Oosten, door aan elkander volgende rijwegen doorsneden, ter wederzijde van welke de ringdijken liggen, aan eene zijde met eene vaart, tusschen de wegen en dijken voorzien, door deze locale gesteldheid zoude het Noordwestelijk gedeelte van de Droogmakerij van derzelfer watermolens in het Zuidoostelijke gedeelte staande, afgesneden zijn geweest, ware het niet, dat daartoe, op onderscheiden afstanden, zes stuks zeer ruime duikers dwars onder gezegde wegen, vaart en dijken strekkende, waren

aangelegd, door welke duikers het N. westelijk gedeelte van water wordt ontlast, en deze duikers dus *communicatie* duikers zijnde, daarom ook van geene afsluit middelen, hetzij schuiven, kleppen of deuren zijn voorzien; de ligging van dezelve is op de schetskaart bij de letters A, B, C, D, E en F aangewezen.

Het oogmerk van de Directie nu was, om het inundatiewater binnen zeker vak te bepalen, zijnde dit vak der Droogmakerij door de gestipte lijnen A, B, C en D aangewezen, daartoe nu was de duiker bij Litt. C afgedamd, en alzoo het gezegde vak voor de inundatie als het ware bepaald; dit oogmerk was wel niet ondoelmatig, dan, maar weinige uren na de inbraak, werd reeds het nadeelige gevolg van deze daad ondervonden, naardien het water binnen het gezegde bepaalde vak derwijze in hoogte toenam, dat hetzelfde over de *Limiethade* uit de vierde in de derde bemaling stortte, terwijl verre het grootste gedeelte van de vierde bemaling door de vermelde afdamming des duikers bevrijd werd, zoo dat de maatregel door de Directie aldus genomen, den *eenen Ingeland*, ten koste van den *anderen* bevrijdde, en het water in deszelfs natuurlijken loop belet, gedwongen werd, naar een hooger en beter gedeelte van de Droogmakerij te stroomen, en dat te inundeeren, waardoor dus een gedeelte van de Landerijen onder de Gemeente *Bleiswijk* werden onder water gezet, om die onder de Gemeente *Bergschenhoek* te bevrijden.

Deze vermelde afdamming des duikers Litt. C en de dien ten gevolgen veroorzaakte inundatie van de derde bemaling, was den oorsprong van het bewuste verschil, eischende de bouwlieden uit de derde bemaling het openen van den duiker, opdat zij van verdere inundatie bevrijd mogten blijven, terwijl hieraan niet zoo gereedelijk werd voldaan; moeilijker zoude de beslissing geweest zijn, niettegenstaande de natuurlijke

ligging van de Droogmakerij, als hebbende de Gemeente *Bergschenhoek* het laagste zomerpeil en minder kostbare bouwlanden, als ook, dat de inbraak onder die Gemeente was voorgevallen en dit alles wel voor het openen van den duiker scheen te pleiten, ware het niet, dat de keure van de Droogmakerij-zelve omtrent den waterstaat duidelijke bepalingen bevatte; luidende namelijk het 2de Artikel van de Ampliatie keur van den jaer 1802 aldus:

» *Dat alle waterkeeringen zullen moeten zijn en*
» *gehouden worden een voet van twaalf Schielandsche*
» *duimen boven het hoogsten winterwater, (hetgeen*
» *in kas van verschil bij Dijkgraaf en Heemraden van*
» *deze Polders zal worden aangewezen) en dat met*
» *goede harde kleiaarde schaftsgewijze aan wederzijde*
» *opgaande, blijvende het voetpad op vijf Schieland-*
» *sche voeten breed, alles in zulker voege, dat, des*
» *winters, in tijd van nood en hoog binnenwater de*
» *een met des anderen water niet worde beschadigd,*
» *hetzij door jagt, water of anderzins."*

Des daags na de doorbraak werd dan ook, overeenkomstig het bovengemelde Artikel beslist, en gelast den gedamden duiker te openen, opdat alzoo het inundatiewater deszelfs vrijen loop in de ingebrooken bemaling, immers zoo verre te geven, tot dat hetzelfde beneden de limietkade tusschen de 4de en 3de bemaling gedaald zoude zijn; gematigder konde aan de zijde van de ingebrooken bemaling de uitspraak toch niet gedaan worden, naardien door dezelve geene verplichting aan de vierde bemaling werd opgelegd, om van de derde bemaling het reeds overgestorte water op dezelve af te tappen, en de stand van het water dus zoo veel in de derde bemaling te verlagen, als het peil vóór de doorbraak aanwees; eene vordering die, stipt geoordeeld, niets onbillijks bevatte, doch dit werd niet gevorderd, men vergenoegde zich met bovengemelde uitspraak.

Dan, niettegenstaande deze allezins gematigde uitspraak, ingevolge genoemde keur, werd dezelve niet ten uitvoer gebragt, zoo dat de opening des meerge-noemden duikers naar het Heemregt moest geschieden, en dit moeilijk exploit door de beide Bodem van Schieland H. JONGSTEN en D. SCHENK, met werklieden geadsisteerd, stiptelijk ten uitvoer werd gelegd.

Hierdoor werd de derde bemaling eenigermate ontzet, juist tijdig genoeg, daar het klimmende inundatiewater aan de waterkeering tusschen de *derde* en *tweede* bemaling ook dreigde over te loopen, en deze bouwlanden in gevaar geraakten om het geheele wintergewas, even als in de derde bemaling reeds het geval was, te moeten verliezen.

Intusschen was de *derde* bemaling ten gevolgen van de voorbeschreven damming des communicatieduikers veel benadeeld, naardien zij van het overgestorte water niet werd ontlast, en hebbende de gang molens tot deze bemaling behoorende, dezelve drooggemalen.

Van welke eene schade het in de gevolgen geweest zoude kunnen zijn, wanneer dit vraagstuk niet naar de keure ware beslist, of dat het ten uitvoer leggen van de beslissing niet ware doorgezet, blijkt uit deze eenvoudige opmerking, dat onder de Gemeente *Bergschenhoek* gelegen zijn 1531 Bunders Land, waarvan 770 Bunders bouwlanden zijn, die volgens de kadastrale schatting op eene opbrengst van ruim 21000 Gulden zijn berekend, en dat daarentegen onder de Gemeente *Bleiswijk* 2159 Bunders Land zijn, waarvan 1770 Bunders bouwlanden, welke, volgens dezelfde schatting, op eene opbrengst van ruim 48600 Gulden berekend zijn.

Dit voormelde acht men voldoende, om, bij aldien omtrent de in der tijd genomen maatregel zoo gebiedend in die omstandigheid gevorderd, nog de opgevatte veroordeeling mogt bestaan, deze hiermede ter zijde te stellen.

Zoo als hier voren is aangeteekend, was er den 8 Januarij een begin met het heijen van den kapitalen puntkistdam gemaakt, en terwijl alle de vermelde maatregelen werden aangewend, was men ook bedacht, om gezegden dam, zoo als reeds is opgemerkt, niet alleen te doen dienen, om het beneden gedeelte van de Rotte te spoediger tot bemaling bekwaam te maken, maar ook om de boven dezelve gelegen Droogmakerijen spoediger van het winterwater te ontlasten, mitsgaders, om door een uitgebreid plan van onderlinge hulp-bemaling, door onderscheiden Polders in Schieland met de afdamming in verband, dit oogmerk te bevorderen, aldus nog wintergraan te behouden, over het algemeen alle landen in den aanstaanden zomer voor den landman bruikbaar te doen zijn, en alle cultuur aldus te bevorderen; dit plan werd in de Vergadering van Schieland op Dingsdag den 7 Januarij ingediend, hetzelfde is in de Memorie hieronder, bijlage Litt. B, bijgevoegd, ontwikkeld.

Dit ontwerp, na ook de goedkeuring van Heeren Gedeputeerde Staten van *Zuid-Holland* verworven te hebben, werd den belanghebbende Droogmakerij besturen aangeboden, die met hetzelfde genoegen namen, tegen de betaling van de inderdaad geringe som van 30 Cents per Bunder, ten einde daaruit eenige onvermijdelijke onkosten te kunnen goedmaken; hierop de Besturen der Ambachten en Polders, door welken het water overgenomen moest worden, omtrent hetzelfde gehoord zijnde, zoo werd door allen het plan aangenomen, en de hulp geheel belangloos toegezegd; — na al dit onderzoek van het plan, werd de uitvoering daarvan bepaald tot den tijd, dat de bedoelde Ambachten en Polders van derzelfer overtollig winterwater bevrijd zouden zijn. Het personeel der genoemde Besturen, welke in deze zoo loffelijk hebben medegewerkt, is in de lijst onder bijlage Litt. C vervat.

Op gelijke wijze mogt men tot de gemelde uitvoering de medewerking van de Rijks Kommissie over den Zuidplas erlangen, en van zeer veel nut was in de uitvoering van dit plan de verplichtende welwillendheid van de met de lokale Directie belast zijnden Heer Ingenieur van den Waterstaat J. A. BELJERINCK te *Moordrecht*.

De ramp intusschen vorderde verdere herstellingen der vermelde dijken, gelijk mede de digting van de doorbraken, zoo wel in den Rottedijk als in den Boezemdijk, onderwijl dat aan de dijken en kaden beneden den gebouwd wordenden dam, en aan dezen zelve met vijf gewerkt werd; hoezeer gedurende de maand Januarij 1834 het seizoen zeer ongunstig was, werden de maatregelen tot het aanbesteden van de herstelling der dijken en kaden in het boven gedeelte der Rotte genomen; bij de ontwerping van de bestekken begreep men, dat vooral daar de ontbinding der dijken de onvoordeelige natuur der gronden zoo zeer had doen kennen, de aanleg dezer nieuw te maken waterkeeringen derwijze te moeten construeeren, dat, zoo immer in volgende tijden eenig ongeluk van doorbraak aan de Rotte ontstaan mogt, deze nieuwe gedeelten, ten minsten, dan voor zulke geheele instortingen bevrijd zouden zijn, en dus op eenen meer soliden *voorvoet* behoorden te rusten, ook moest dit werk derwijze ingerigt zijn, dat hetzelfde, in verband met het genoemde plan van ontlasting over den Zuidplas, werd uitgevoerd.

In dezen zin deed het Bestuur van de Droogmakerij van *Bleiswijk* en *Hillegersberg* een Bestek door twee deskundige Dijkbazen ontwerpen; de Bestekken tot de herstelling van de kade van den Nessenpolder, en die van Wollefoppen werden bij Schieland beraamd, alsmede de pogingen, om deze beide Polders in den finantieelen toestand te hulp te komen, door Schieland met de meest mogelijke redenen van aandrang bij de Hooge Regeringen werden ondersteund.

De Besteding tot de herstelling der Dijken van de Droogmakerij van *Bleiswijk* en *Hillegersberg* had op den 7 Februarij plaats; (In het bestek was het digtmaken van de doorbraak in den Rottedijk niet begrepen, zijnde hetzelfde door de Directie van de Droogmakerij tot op 1 el 4 palmen beneden Rottepeil opgewerkt, van waar het werk van den aannemer eerst deszelfs aanvang nam) die van de kade, behoorende tot den Nessepolder en van Wollefoppen op den 8 Februarij.

Inmiddels was op den 5 Februarij de kapitale kistdam zoo verre afgewerkt, dat de volgende molens in het werk konden worden gesteld, als:

Van <i>Blommersdijk</i>	1 molen.
Van den <i>Berg</i> en <i>Broekpolder</i> in de welke de Droogmakerij van <i>Schiebroek</i> ontlast. . . .	2 molens.
Van de geinundeerde 4de be- maling der Droogmakerij van <i>Bleiswijk</i> en <i>Hillegersberg</i> . .	3 »
Van <i>Omwoorden</i>	2 »
Van <i>Rubroek</i> en <i>Spiegelnisse</i> . .	2 »
Van <i>Kralingen</i>	3 »

te zamen 13 molens.

bemalende 5333 Bunders, zoo wei- als bouwlanden, mitsgaders onderscheiden Buitenverblijven, Lust en Moestuinen en ook Veenplassen.

Met den 5 Februarij begonnen ook de acht Hoogen Boezemmolens met den kapitalen steenen watermolen buiten de Oostpoort te *Rotterdam*, de Rotte aftemalen, deze 9 molens in onderhoud aanbesteed zijnde, en als zoodanig toen behoorende aan de Timmermans en Molmakerswinkel van de Wed. c. BOER onder *Kralingen*, waren gedurende de maand Januarij, tijdens het bouwen van meergemelden dam, en herstellen der kaden, op de meest solide wijze tot eene langdurige werking als

het ware voorbereid, zijnde gedurende die maand 4 timmerlieden bestendig werkzaam geweest, om alle gebreken, hoe gering schijnbaar ook, te herstellen, op dat bij de werking dezer molens geene verzuimen door het onbruikbaar worden van sommigen, mogten ontstaan, want inderdaad was de redding van de lijdende Polders geheel van derzelfer werking afhankelijk, vooral in de gegeven omstandigheden; naardien de zoo gebiedende maatregel, om het boezempeil van de Rotte 3 palmen lager te plaatsen, was aangenomen, en daarom van de ontlasting, door de sluizen onder de Hoogstraat te *Rotterdam* geene voordeelen genoten zouden kunnen worden; deze voorzieningen aan de bovengenoemde 9 Molens, zijn dan ook zoodanig verrigt, dat geen enkele van dezelve, gedurende het seizoen, dat de werking heeft gevorderd, behoefde stil te staan. Over het algemeen waren de gebreken ook aan de kade beneden den kapitalen dam, door de gehoefslaagden met den besten wil en vlijt hersteld, alleen in een hoefslag onder *Omnoorden* ontstond eene onverwachte en gevaarlijke scheuring, welk gevaar echter geheel werd voorkomen, door de oogenblikkelijk aangewende middelen en ijver van Schielands Opziener J. VAN DER LOO.

Naauwelijks was de herstelling van de kade van den Nesselolder aanbesteed, of er ontstond omtrent den aanvoer der aarde of grondspetie tegenstand; dit Poldertje slechts 43 Bunders groot, is, zoo als op de schetskaart van Schieland te zien is, door den Wollefoffenpolder gedeeltelijk omringt, uit deze laatste nu, moest de aardspetie tot het herstellen der kade worden aangevoerd; hiertoe was volstrekt geen anderen weg te kiezen, als door den Nesselolder zelve te varen. Het Poldertje stond geheel onder water gekweld, voor den gezegden aanvoer nu was noodig, dat in de kade, welke dit Poldertje tegen *Wollefoppen* dekt, eens opening gemaakt werd, om aldus de aarde te kunnen

aanvoeren, dan deze opening konde niet gemaakt worden, zonder het water in den Polder met 3 palmen hoogte te vermeerderen; hier tegen nu was de bezorgdheid ingenomen, hoexeer dit meerdere water geen de minste vermeerdering van schade bijbragt, en hetzelfde kosteloos, zoo dadelijk de kade hersteld was, afgetapt zoude worden, bleef echter de verzetting tegen het doorgraven van gezegde kade stand houden, dit nu voltehouden en de kade aan de Rotte niet te herstellen, was hetzelfde, immers was het *laatste* geheel van het *eerste* afhankelijk, terwijl ook, al waren alle de overige waterkeeringen hersteld, en de bedoelde kade nog niet gemaakt, men met het geheele werk niets zoude gevorderd zijn, en honderde Bunders bouwlanden opgeofferd zouden moeten worden aan het erkennen van een beginsel, dat, op zijn zachtst genomen, aan een bekrompen begrip der zaak toe te schrijven was; in dezen werd dan ook beslist, zoo als de omstandigheden zulks gebiedend vorderden, de scheidingskade aan de zijde van *Wollefoppen*, werd ondanks dezen tegenstand doorgegraven, het aanbesteden werk aldus aangevangen en voortgezet, terwijl de aftapping van het vermeerderde water zoo dadelijk als de gelegenheid zulks toeliet, geschiedde, en dat Poldertje reeds, in het laatst van April, van dezelfs water was ontlast.

Omtrent het aanvangen van de herstelling van den ontbonden dijk van den Eendragtspolder, was ook geene voldoende medewerking, er werd daartoe niet geresolveerd, het was *noch* neen, *noch* ja zeggen, men wilde en men wilde niet, eene houding welke tot niets anders aanleiding gaf, als tot tijdverzuim, of tot minder doelmatige maatregelen; eindelijk was de dag der aanbesteding op den 18 Februarij bepaald; een tweeledig Bestek, naar het verlangen van het Bestuur geformeerd, hetzelfde werd ter lezing gelegd en de aanwijzing, alvorens de Besteding, was dien overeenkomstig gedaan;

teen twee uren vóór dat de besteding zoude geschieden, door een gedeelte van het Bestuur, eene geheele verandering in het werk werd voorgedragen, hun, door gegadingden tot de Besteding zelve aangeboden; deze verandering bood schijnbaar het voordeel van minder kostbaar werk aan, en werd, hoe kort de tijd ook nog wezen mogt, toch aan de overige gegadingden medegedeeld, ten einde ook dezen hier *naar*, zoo veel mogelijk, derzelve berekening zoude kunnen verminderen, en alzoo werd de voor iedere Besteding zoo wenschelijke mededinging evenwel bewaard.

Het aldus van wegen het Bestuur veranderd en aangedrongen plan, de in het vak van den waterstaat niet zeldzaam *te veel* geprezen eigenschap van minder kostbaarheid voor zich hebbende, werd dan, als voor het tegenwoordige voordeelijker schijnende aangenomen, het Bestek dien ten gevolgen veranderd, en de Besteding op *dien* voet tot stand gebracht; het werk werd evenwel door de ontwerpers van het Plan *niet* aangenomen, voorts stelde het Bestuur twee opzichters aan, onder wier dagelijks toezigt, dit werk geheel is gemaakt.

Thans in overleg met de geïntresseerde Besturen, alle de dijken en kaden aanbesteed zijnde, werden de werken met allen ijver aangevangen en voortgezet, het seizoen was ook daartoe bestendig gunstig, algemeen droog weder deed den arbeid niet vertragen; gedurende de maanden Februarij en Maart, waren meer dan 500 manschappen, zoo aarde- als rijswerkers, aan de herstelling werkzaam, het gevolg hiervan was, dat op den 25 Maart het laatste perceel der besteden dijken konde worden opgenomen, als tot die hoogte afgewerkt, welke bepaald was om het voorgestelde plan van hulpmaling ten uitvoer te brengen, en aldus het achterste gedeelte van de Rotte in gemeenschap met den Zuidplas te stellen, zijnde deze hoogte op 5 palmen beneden Rottepeil bepaald; de verdere werkzaamheden waren aan de dijken met de helft der maand Mei volbragt.

Was vooral in deze maand Februarij het seizoen gunstig voor de genoemde werkzaamheden aan de dijken, minder gunstig was hetzelfde voor de ontlasting der Polderlanden en Veenplassen; veelal zacht weder met stilte had in deze maand Februarij plaats; de maand Maart was in de eerste helft buijig, onstuimige westelijke winden met regen vergezeld, hadden toen plaats, welke wel door enkele dagen met oostelijke winden werden afgewisseld, doch waarbij dan ook stilte plaats vond; in de laatste dagen dezer maand en met April werd het seizoen voor de waterontlasting meerder voordelig.

Zoodra de werkzaamheden aan de dijken deszelfs geregelden voortgang hadden, werden de voorbereidselen ter hand genomen en daargesteld, om het algemeene plan van ontlasting en hulpbemaling, zoo dadelijk de toestand van de plassen en polders zulks zoude gedoogen, ten uitvoer te brengen, en de aftapping van den Zuidplas te doen plaats hebben, om vervolgens het Verlaat van *Zevenhuizen* te kunnen openen, daartoe werden de noodige duikers getimmerd, en in de onderscheiden waterkeeringen gelegd, zoo als dezelve in de Memorie bijlage Litt. B. behoudens eenige weinige wijzigingen, waren bepaald; men nam daarom ook altoos nog in acht, den Zuidplas, met zoo min als mogelijk naburig water te belasten; de watermolen aan den Groeneweg staande en de Wollefoppenplas in den Zuidplas anders afinalende, bleef bestendig buiten werking, ook zoo veel mogelijk de molens van de beide Droogmakerijen onder *Zevenhuizen*, dan deze konden, zouden deze Droogmakerijen niet geheel onder water kwellen, en daarmede dus alle wintergewas verloren te doen gaan, niet bestendig buiten werking worden gehouden; hiermede werd, nadat de omstandigheden van die Droogmakerijen zulks vorderden, gehandeld.

Het seizoen nu voor de waterontlasting in het algemeen

niet bijzonder gunstig zijnde, zoo werd zulks ook in den Zuidplas gevoeld, hoezeer dezelve zoo als gezegd is, zoo min mogelijk met naburig water werd belast, hetwelk ook daarom werd in acht genomen uit zorg voor de in denzelven liggende weilanden onder *Moordrecht*, *Broekhuizen* en *Broek-Thuil en 't Weegje*, echter was het inzonderheid voor de laatsten (welke geen eigen watermolens bezitten) dat eene groote vrees bestond, of zij wel tijdig genoeg van het water ontlast zouden worden; deze vrees werd omtrent de landen in *Broekhuizen* enz. vooral toen verhoogd, toen het Verlaat van *Zevenhuizen* voor de afmaling van de Droogmakerijen open stond; men nam wel in aanmerking het water dat daardoor in den Zuidplas stroomde, doch men vergat de massa water, waarvan de Zuidplas aanvankelijk was ontlast, zoo als de geheele reeds genoemde Wollefoffenplas; ook scheen men in geene aanmerking te nemen de aanzienlijke aftapping van denzelven Plas in *Nieuwerkerk* en *Cappelle*, beiden op den Yssel, benevens *Kralingen* enz., hoezeer het nog versch in het geheugen behoorde te zijn, dat in de maanden Maart en April van den jare 1830, de stand van den Zuidplas gemiddeld 5 Nederlandsche duimen *hooger* teekende, als in gezegde maanden van 1834, en dat toen, zonder hulp van eenige belendende watermolens, voor den Zuidplas desnietteenstaande de landen in *Broekhuizen* enz. van het water evenwel zijn ontlast, zoo werd, ongeacht deze ondervinding en den meer *gunstigen stand* van den Zuidplas in 1834 boven die van 1830, de vrees zoo luide verkondigd, dat het schijnen moest, als of de maatregelen zoodanig waren genomen, dat de eene Ingeland, ten kosten van den anderen, gered zoude worden; dan de uitkomst heeft zulks anders bewezen; in het laatst van de maand Mei stond de Zuidplas tot 5 Nederl. duimen *beneden het kortlandsche zomerpeil* gedaald, daar zij omtrent denzelfden tijd in

1830 nog ter hoogte van 10 Nederl. duimen *boven gemeld peil teekende*, zoo dat de uitkomst bewees, dat de maatregelen, waarover zoo hevig geklaagd was, geenszins bij uitsluiting ten gunste van een zeker gedeelte van Schieland waren ingesteld, maar wel degelijk het voordeel voor eene algemeene hulp in zich bevatte, waarin dan ook *Broekhuizen* zelfs kosteloos heeft gedeeld.

Met den 22 Maart begon de eerste molen, zijnde die van *Spiegelnis*, in het plan van ontlasting werkzaam te zijn, en den 30 Maart werd het Verlaat van *Zevenhuizen* open gesteld; den 9 April waren alle de duikers geopend, en geheel de aftapping van den Zuidplas geregeld; alle afleidingsmiddelen en hulpmolens waren toen in werking, zoo dat reeds eene geregelde en spoedige ontlasting van alle nog overtollige wateren plaats had, terwijl er wel opgemerkt zal zijn, dat dit reeds in werking was, terwijl men nog aan het verder voltoojen van de dijken bezig was, hoezeer deze en alle reeds genoemde maatregelen met veel moeite en arbeid waren vergezeld, mogt het genoeg gesmaakt worden van dezelve door eene gelukkige uitkomst bekroond te zien, tot welker herinnering het volgende strekken zal:

De hiervoren beschreven maatregelen hebben ten gevolgen gehad:

Dat het geïnundeerde gedeelte van de Droogmakerij van *Bleiswijk* en *Hillegersberg*, mitsgaders de overige Droogmakerijen, Weipolders en Veenplassen in derzelver stand reeds vroeg zijn beteugeld kunnen worden, en achtereenvolgende zijn ontlast, waardoor in betrekking tot den algemeenen inwendigen waterstaat van Schieland, het uitbreiden der inundatie of verdere ongelukken zijn voorgekomen, zoo als had kunnen gebeuren, indien met de werking van de molens tot *na*

de voltooiing van de herstelling der dijken, had gewacht moeten worden, iets dat ontegenzeggelijk geschied zoude zijn, waren de hier voor gemelde maatregelen niet ter hand genomen, of niet spoedig genoeg ten uitvoer gebragt; wanneer de binnenwateren in de Polders en voornamelijk in de Veenplassen hoog boven de zomerpeilen klimmen, is het, bij ondervinding, gebleken, welke ongelukken deze gevaarlijke wateren kunnen veroorzaken; immers was de inundatie van den Eendragtspolder in den jare 1801 alleen het gevolg van den hoogen stand van den Wollefoppenplas, en de daarmede toen gepaard zijnde vereeniging van de meeste Veenplassen in Schieland; door het bezwijken van de waterkeeringen was ook het gevolg van den algemeenen hoogen stand van allen.

Toen het ongeluk op den 26 December 1833 plaats vond, waren de Polders en Veenplassen, gelijk is aangeeteekend, tot vrij hooge standen boven de zomerpeilen opgeklommen, dit was aanzienlijk vermeerderd geworden, wanneer de molens een tijd van 5 maanden werkeloos hadden moeten blijven staan; zoo had immers de *Berg* en *Broekpolder* niet alleen het reeds in den ramp deelenden *Schiebroek* geheel kunnen ruïneren, maar ook zich eenen weg naar de Droogmakerij van *Sestienhoven* en *Oudendijk* kunnen banen, en aldus een gedeelte van het Ambacht van *Overschie* onder water gezet; aan de andere zijde van de Rotte, hadden de Veenplassen van *Kralingen*, *Spiegelnisse*, *Bospolder*, *Ommoorden* en *Wollefoppen*, steeds in stand klimmende, de aangrenzende Ambachten, even zoo kunnen inundeeren, en geheel Schieland had, met weinige uitzondering, aanzienlijke schaden van de steeds klimmende en zich meer en meer uitbreidende binnenwateren moeten lijden.

Voorts hadden de bedoelde middelen van afdamming en hulpbemaling ten gevolgen:

Dat in het laatste van de maand Maart of het begin van de maand April de Weipolders of Ambachten van *Blommersdijk* en *Blokland*, *Rubroek* en in *Kralingen*, de Weilanden in *Berg en Broek*, benevens de in genoemde streken liggende *Buitenverblijven*, *Lust- en Moestuinen* van het water waren bevrijd.

Dat in de Droogmakerij, de Tweemanspolder, het wintergewas is behouden gebleven.

In de Droogmakerij de Eendragtspolder is wel niet al het wintergewas behouden, doch de schade kan in dezelve niet wel op het $\frac{1}{3}$ gedeelte gerekend worden, ook was deze Droogmakerij reeds vroeg van al het water ontlast.

De Nesselpolder was in het laatst van de maand April drooggemalen.

Voor den Binnenwegschepolder was, bij deszelfs gewone ontlasting, nog door het Bestuur eene aftapping van water op eene nabij gelegen Droogmakerij onder Rijnsland bewerkstelligd, en door deze dubbelde ontlasting was deze Droogmakerij mede spoedig van deszelfs water bevrijd; echter was meest al het wintergraan in dezelve verloren, zullende bij gissing niet meerder als 30 Bunders wintergewas behouden zijn.

In de Droogmakerij van *Bleiswijk* en *Hillegersberg* is in de eerste bemaling het wintergewas algemeen behouden gebleven.

In de tweede bemaling is omtrent de helft van het wintergewas behouden, en was voorts deze bemaling, in het begin van de maand Mei door zomergraan beteeld.

In de derde bemaling was ter oorzaak van de hier voren vermelde overstorting van de Limietkade al het wintergraan verloren, het water in deze bemaling, hoezeer dezelve was geïnundeerd, was echter zoo gelukkig weggemalen, dat, met het einde van de maand Mei, de bouwlanden met zomergewas waren bezaaid.

In de vierde bemaling, het eigenlijke geïnundeerde

gedeelte, was het water met de helft der maand Junij weggemalen, en ook daar werd veel zomergraan geteeld.

In de Droogmakerij van *Schiebroek*, en de in dezelve thans volgens het algemeene plan ontlastte zogenoemde 110 Mergen onder *Hillegersberg* was in het begin van Mei het water weggemalen en de landen bezaaid of voor weilanden bruikbaar.

De Veenplassen waren mede in de maand Mei, tot, aan of nabij derzelve zomerpeilen afgemalen, zoo dat ook de wei- en hooilanden, in dezelve gelegen, voor den landman vruchtbaar waren, ook zijn de veenderijen op den gewonen tijd aangevangen kunnen worden.

Bij zamenvatting aldus ziet men, dat de inundatie en het bij het natte wintersaizoen van 1833 op 1834 buitengewone winterwater met den zomer was ontlast, en dat deze ontlasting geschiedde, terwijl de dijken nog werden hersteld, zoo dat aldus het water was uitgemalen, op den tijd, dat anders, zonder buitengewone hulpmiddelen, eerst daarmede een begin had kunnen gemaakt worden.

Met den zomer dus waren de werken afgemaakt, en waren de landerijen van onderscheiden cultuur beteeld, en de wei- en hooilanden gaven met anderen derzelve verschillende vruchten; Schieland was dus wederom hersteld, en uit deze gevolgen zag men, wat of er anders gemist had kunnen zijn; immers zoude bezwaarlijk van zoo vele Bunders land, indien dezelve geene vruchten hadden gegeven, Schielandsche lasten betaald of met redelijkheid gevorderd kunnen zijn, zoo dat het overige gedeelte in het Hoogheemraadschap in de lasten zoude hebben moeten voorzien; lasten, die ook in dit jaar nog werden *verhoogd* met buitengewone schaden aan Schielands Hoogen Zeedijk, door de plaats gehad hebbende stormvloeden veroorzaakt, zoo dat de bedoelde lasten voor de buiten de ramp gebleven landen, derwijze

hadden kunnen opklimmen, dat zij daardoor wel als deelgenooten te beschouwen zouden zijn geweest; ditzelfde valt omtrent de Rijkslasten aantemerken, van deze is nu niet als eene geringe te gemoetkoming noodig geoordeeld.

Uit de behandeling van zaken in de beschreven omstandigheden is het gebleken, hoedanig alle Polders of Ambachten, binnen den ring van een Hoogheemraadschap gelegen, als *eene Maatschappelijke huishouding* aan te merken zijn, dat zoo een gedeelte van zulk een ring door ongelukken, hoedanig dan ook, veroorzaakt, in het ongerede geraakt, de anderen, of bevrijd gebleven gedeelten zeer doelmatig kunnen behulpzaam zijn, en dat zij dit doende, niet alleen een loffelijk bewijs van hulpvaardigheid geven, maar tevens daarenboven hunne eigen belangen bevoordeelen; de berekening is toch zeer gemakkelijk op te maken, dat, wanneer de helft van een Hoogheemraadschap derwijze in een ongeluk wordt gestort, zoo dat hetzelfde eenigen tijd voor den landbouw onbruikbaar is, en dien tengevolge geene lasten daarvan kunnen worden betaald, de andere helft alsdan dubbelde lasten te dragen zal krijgen, en daarenboven ook nog zelve bedreigd kan worden; deze voorvaderlijke inrigtingen van zoo vele eeuwen getuigende, die als eene eigendommelijkheid, aan den bodem van ons Land verknocht, buiten hetzelfde zoodanig niet te vinden zijn; deze inrigtingen dan op de natuurlijke gesteldheid van ons Land zelve gebouwd, kunnen inmers als zoo vele Maatschappelijke verbindtissen eene belangrijke plaats in den waterstaat bekleeden.

Nadat de ontlasting van het water was volbragt, werd de kapitale dam in de Rotte weggebroken en alzoo ook het water in het achterste gedeelte weder tot den gewonen stand ingelaten, zoo dat de nieuwe dijken aldaar nagenoeg den gewonen stand van water opkeerden, hieraan voldeden de dijken van *Bleiswijk* en *Hillegers-*

berg, benevens de nieuwe kade van den *Nessepolder* en van *Wollefoppen* op eene voldoende wijze, minder was dit het geval met den nieuwen dijk aan den *Eendragtspolder*; met deze had het volgende plaats:

In den avond van den 4 Julij ontstond er in dezen dijk eene aanzienlijke val in de binnen docering, blijvende de voorkant met het rijzen pakwerk stand houden, de hiermede gepaard gaande zware lekkingen deed ieder oogenblik voor eene doorbraak vreezen, hetwelk eene zeer groote schade veroorzaakt zoude hebben, daar, van alle te veld staande gewassen de schoonste verwachting was; door met vlijt aangebrachte hulp, werd eene doorbraak voorgekomen; in eene digt achter den binnenberm gegraven put, waaruit de aardspetie voor den dijk gegraven was, werd eene opzetting van den bodem juist achter den val waargenomen.

Op den eersten Augustus had er weder eenige opzetting op een ander vak in de binnen docering, doch van minder belang, plaats.

Op den 30 Augustus ontstond nabij het eerste ongeluk een derde val in de binnen docering van geen minderen omvang als het eerste; de voorzijde van den dijk hield andermaal stand, en ook werd door de vlijtige hulp verder ongeluk voorgekomen, één binnen dezen val gelegen stuk bouwland was gescheurd en opgerezen. Reeds bij het eerste ongeluk vonden er onderscheiden oordeelvellingen, omtrent de aanleidende oorzaken plaats, zoo werd, hoezeer niemand het Bestuur persoonlijk beschuldigde, door sommige leden van hetzelfde, getracht een ander als oorzaak aan te wijzen, en wel niettegenstaande zij overtuigd waren, dat de dijk onder *eigen toezigt*, en volgens een *eigen* voorgedragen plan was aangelegd, ook dat men zelfs de grondsoorten had aangewezen, waaruit de dijk was gemaakt, en een gedeelte daarvan persoonlijk, tegen goede betaling, was geleverd; echter veroorzaakte dit gedrag van het Bestuur,

niets anders als eene onwillekeurige herinnering aan eene zeer bekende en meermalen bevestigde spreekwijze.

Het verdient omtrent deze ongelukken aan gezegden dijk wel de opmerking, dat telkens dezelve zijn voorgevallen, als de Rotte tot aan het peil was geklommen, en dat vóór het eerste ongeluk, zoo wel als tusschen de beide anderen, de Rotte tot 2 en 3 palm beneden peil stond, aan den dijk geene ongelukken plaats hadden.

Na dat deze ongelukken waren voorgevallen, en de daadzaken bewezen, dat de dijk geene waarborgende sterkte genoeg bezat, is dezelve door aanberming aan de binnenzijde aanmerkelijk versterkt, zoodanig, dat het Profil een zeer grooten omvang verkregen heeft, door deze tweede bewerking die op eene zoo ruime schaal, zonder besteding, zoo eigenwillig is daargesteld, zijn de kosten voor den *Eendragtspolder* aanmerkelijk verhoogd, waaromtrent de Ingelanden het voegzaamste bij ondervinding zullen kunnen oordeelen.

Door dit voorgevallene werd de vroeger vermelde verdieping van den bodem der Rotte die van 1 tot 2 El meerdere diepte verkregen had, in overweging genomen, en dien ten gevolgen besloten, om tegen de nieuwe dijken áán, den bodem van de Rotte door plemping van zand te verontdiepen, tegelijk werd ook een ander verloren punt van defensie hersteld, namelijk eene puinstranding voor de kade van den *Nessepolder*, en voor die van *Wollefoppen*; in vorige jaren was van Schielandswege voor die kaden tot voorkoming van ontgroning van dezelve, eene stranding van zware puin aangelegd en onderhouden, dit strand was sedert eenige jaren zoodanig bevestigd, dat daartoe geene uitgaven meer werden gevorderd, deze voorzorg was aldaar immer noodzakelijk geoordeeld, om dat bij sterke noordelijke winden het water uit de beide meeren in de Rotte gelegen, naar *Rotterdam* werd opgestuwd, dit water dan langs dezelve kaden eene sterke stroomschu-

ring en daarmede gepaard gaande ontgroning ten gevolgen had, de hooge lasten, waarmede het kleine *Nessepoldertje* steeds is bezwaard, en de ongunstige geldelijke staat van den uitgeveenden *Wollefoppenspolder*, gedoogden nimmer eenige uitgaven tot zoodanige beveiligings middelen, welke daar en boven, even zoo zeer in het belang van alle Polders of Ambachten op de Rotte uitnalende, dienstbaar waren, deze puinstranding was ook bij de ontbinding der kade en felle stroom van de Rotte, tijdens de inbraak, geheel vernietigd; het belangrijke daarvan door de ondervinding van zoo vele jaren bevestigd zijnde, zoo werd ook tot deze herstelling besloten, en het één en ander in de maanden September en October ten uitvoer gebragt.

Dit nu waren de laatste werkzaamheden, die tot de gevolgen van het ongeluk behoorden, zijnde er geene gebreken aan de kaden of dijken gedurende de Winter van 1834 op 1835 en later ontstaan; echter behoort men altoos nog in achtung te houden, dat er zoo veel nieuw dijkwerk is gemaakt, en dan met die grondsoorten, welke men genoodzaakt was te gebruiken, doch die anders niet verkieslijk zouden zijn geweest; de oude bezeten kaden en dijken, zijn toch voor een groot gedeelte vernietigd geweest, en het is eene door de ondervinding steeds geleerde waarheid, dat een dijk of kade van ouden datum, meerdere soliditeit bezit dan zulke nieuw aangelegde voorwerpen.

De onkosten welke voor de onderscheiden Droogmakerijen of Polders en verdere administratiën door deze inbraak veroorzaakt zijn, zijn in de Bijlage Litt. D, bij een verzameld; tot gemoetkoming hierin zijn de Droogmakerijen van *Bleiswijk* en *Hillegersberg*, zoo ook de *Eendragtspolder*, bevens de *Wollefoppenspolder*, ieder gedeeltelijk met een renteloos voorschot door ZYNE MAJESTEIT begunstigd, terwijl de Ingelanden van den *Nessepolder* door Hoogstdenzelve met eene gift groot Zesduizend Gulden, zijn BEWELDADIGD geworden.

BYLAGE LITT. A.

STAAT DER LANDEN enz., welke ten gevolgen van de DOORBRAAK, in derzelver ontlasting van het water waren belet, hieronder de Inundatie zelve begrepen, opge maakt volgens de Registers van het Kadaster.

GEMEENTEN.	Oppervlakten.		Opbrengst.		AANMERKINGEN.
	Bunders.	Roe-den.	Guldens.	Ctr.	
ROTTERDAM.	204	»	16900	»	Wei en Hooilanden, Buitenverblijven, Lust en Moestuinen.
SCHIEBROEK.	615	»	16896	»	Wei, Hooi en Bouwlanden.
HILLEGERSBERG.	1901	»	30514	»	Wei, Hooi en Bouwlanden, Buitenverblijven en uitgeveende Plassen.
BERGSCHENHOEK.	1531	»	39672	»	Wei, Hooi en Bouwlanden.
BLEISWYK.	2159	»	62958	»	Voornamelijk Bouwland.
MOERKAPPELLE.	637	»	17878	»	Als voren.
ZEGWAARD, hiervan de Binnenwegsche Polder.	1093	»	28721	»	Als voren.
ZEVENHUIZEN.	2861	»	47263	»	Bouw, Wei en Hooiland, en een gedeelte van den Zuidplas.
KRALINGKN.	1331	»	34510	»	Buitenverblijven, Lust en Moestuinen, Wei en Hooilanden en uitgeveende Plassen.
TOTAAL	12332	»	295312	»	

BYLAGE LITT. B.

Aan de WelEd. Heeren DYKGRAAF
en HOOGHEEMRADEN van Schieland.

**MEMORIE omtrent de middelen,
die aangewend zouden kunnen
worden, om de gevolgen der
Inundatie te verminderen.**

Dingsdag den 7 Januarij 1834.

De ondergeteekende in de eerste dagen na de inbraak van de Droogmakerij onder het Ambacht van *Hillegersberg*, op den 26 December j. l. voorgevallen, bedacht geweest zijnde, om UWelEd. voortestellen de Rotte door eenen Dam ter bekwamer plaatse dwars af te sluiten, en daarop UWelEd. goedkeuring mogende ontvangen, gelooft het niet ongeschikt te zijn, meer bepaaldelijk het oogmerk daarmede te doen kennen, ook de verdere middelen en wegen op te sporen, en te bepalen, waardoor de nadeelen, die door de bekende inbraak veroorzaakt kunnen worden, zeer veel zouden kunnen verminderen.

Thans staan alle de Molens op de Rotte uitwaterende buiten werking, waaronder ook 5 Molens onder *Zevenhuizen* die anders uit den Zuidplas malen, 2 Molens van *Ommoorden* en eene Molen van *Spiegelnisse*, gelijk mede de 3 Molens van *Kralingen* buiten werking staan; zoodat de bovengenoemde Veenplassen allen in hoogte van stand toenemen, zonder nog eenige ontlasting van water te kunnen erlangen.

Van dezen kan *Kralingen* het eerste in werking geraken, zoo dadelijk er maar eenige keering van water in de Rotte bestaat.

De plaats alwaar de Dam in de Rotte zal worden gelegd is zoodanig gekozen, dat na de voltooiing de

volgende Molens in werking zullen kunnen komen, als :

<i>Blommersdijk</i>	1 Molen.
<i>Rubroek</i>	1 „
<i>Spiegelnisse</i>	1 „
<i>Ommoorden</i>	2 Molens.
<i>Berg en Broek</i>	2 „
Van de Droogmakerij in het gedeelte onder	
het Ambacht van <i>Hillegersberg</i> , zijnde	
de Inundatie	3 „

Zoodat er in het geheel 10 Molens hun water in de Rotte zullen kunnen uitslaan, van welke Molens het water door de 8 Hoogenboezem Molens, die te zamen 10 Schepraden hebben, uit de Rotte zal worden opgemalen, waardoor dit eene zeer gunstige ontlasting aanbied; terwijl ook *Kralingen* hier in deelen zal, naardien van dit Ambacht, de 3 Molens in werking zijnde, dit water door Schielands Hoogen steenen Molen wordt afgenomen, ergo kunnen er in het geheel dan 13 Molens weder in werking zijn.

Het gevolg hiervan zal zijn, dat *Rubroek*, *Blommersdijk*, *Spiegelnisse*, *Berg en Broek* en *Schiebroek*, *Ommoorden* en *Kralingen*, spoediger dan anders van het winterwater bevrijd kunnen zijn.

Het voordeel aan gezegde Polders toegebracht, kan zich verder uitstrekken, en wanneer de overige Ambachten, ook die in den Yssel uitwateren, hierin medewerken, kan er, wat den overlast van water betreft, veel tot leniging van de thans vrij algemeene ramp voor Schieland toegebracht worden.

Hiertoe geeft de ondergeteekende met eerbied UWEIEd. het volgende in consideratie, hetwelk op nevensgaande kaart (*zie schetskaart van Schieland*) eenigermate aanschouwelijk is voorgesteld; op deze kaart is het achterste, en om het dus eens te noemen, het calamiteuse

gedeelte van de Rotte, met eene donkere tint aange-
wezen, alsmede de plaats van den zwaren puntkistdam
nabij de scheiding van *Ommoorden* en den *Nessepolder*.

De Molens, die na de voltooiing van den genoemden
Dam in werking zoude komen, zijn boven gemeld;
van het geinundeerde gedeelte der Droogmakerij zoude
in de plaats van drie gang, maar twee gang beneden
Molens kunnen werken, met oogmerk om de van ver
afgelegene Droogmakerij, de *Binnenwegschepolder*, die
het regt van uitwatering door *Bleiswijk* heeft, eene
gang beneden Molens in werking te doen komen, de
billijkheid schijnt deze maatregel zoodanig te verei-
schen (*).

De Droogmakerij, de *Bergsche* 110 Mergen genaamd,
die anders in de groote Droogmakerij ontlast, kan
door *Schiebroek* afgemalen worden, en, wanneer de
Berg- en *Broekpolder*, benevens *Schiebroek*, door de
met grond verwacht wordende gunstige ontlasting in de
Rotte, van het water bevrijd zijn, kan in de Strekkade
(*schetskaart van Schieland bij Litt. A*) een duiker
worden geplaatst, en alsdan kunnen de 2 *Berg* en
Broek Molens tot *boven* Molens van de Droogmakerij
van *Bleiswijk* en *Hillegersberg* verstrekken, zelfs ware
het mogelijk, ook hiertoe den Molen van *Blommersdijk*
te gebruiken, zoodat als dan de genoemde Droogmakerij
al vroegtijdig met 5 of 6 gangen Molens in werking
zal kunnen zijn.

Dit nu kunnen de hulpmiddelen zijn voor de Landen
aan de Noordzijde van de Rotte (§).

(*) Toen de Molens in het gemaal kwamen, bleek het, dat de
drie bovenmolens van de Droogmakerij door den lagen stand van
de Rotte volkomen in staat waren, het water van 4 gang bene-
denmolens aftemalen, waarom bestendig 3 gang uit de inunda-
tie hebben gewerkt, en van de 3 gang Molens onder *Bleiswijk*,
en van de tweegang van den *Binnenwegschepolder*, bij toerbeur-
ten, ook eene gang in werking was.

(§) De Duiker in de Strekkade (*schetskaart Litt. A*) is niet

De voorzichtigheid zal echter vorderen, dat in het begin, ten einde de pas herstelde dijk en kaden niet te zeer te bezwaren, het Boezempeil van de Rotte 3 palm worde verlaagd, en zulks stiptelijk worde opgevolgd.

Voor de ontlasting van de Droogmakerijen aan de Zuidzijde van de Rotte, met name de *Eendrachts-* en *Tweemanspolders* onder *Zevenhuizen*, benevens de *Wilde Veenen* enz., zullen andere wegen gezocht moeten worden.

Tot algemeenen Boezem voor de genoemde Droogmakerijen, is met in achtneming van derzelve stand, de Zuidplas geschikt voorgekomen, dan, deze zal afgeleid moeten worden in de Plassen benoorden *'s Gravenweg*, onder *Nieuwerkerk* en *Cappelle*, beiden op *d' Yssel* en *Kralingen*, naar dien de Zuidplas nog voor een geruimen tijd van alle ontlasting op de Rotte verstoken zal zijn.

Dat deze afleiding aan den Zuidplas niet anders zal kunnen plaats hebben, als wanneer de stand van genoemde Plassen zulks zal toelaten, is boven allen twijfel, hierin zullen de omstandigheden in acht genomen moeten worden.

Tot de gezegde afleiding zoude bij de Kerklaan, onder *Nieuwerkerk op d' Yssel*, (*Schetskaart van Schieland bij Litt. D*) een Duiker van drie kokers worden geplaatst; tusschen *Nieuwerkerk* en *Cappelle op d' Yssel*, in de Klaasklinkers kade, bij *Litt. E*, een Duiker met twee kokers, en tusschen *Cappelle op d' Yssel* en *Kralingen* bij *Litt. F*, een enkele Duiker, alle deze Duikers met schuiven te sluiten.

De ruimte der kokers van genoemde Duikers behoort geregeld te worden, in evenredigheid van de grootte der

gelegd, omdat het seizoen voor de ontlasting van *Schiebroek* minder gunstig was, als men verwacht had, zijnde daarom meerdere ontlasting over den Zuidplas door het Verlaat van *Zevenhuizen* gedaan.

Ambachten, of Veenplassen, waar in zal worden afgapt, en naar evenredigheid van derzelve bemaling.

Door deze verdeeling der Duikers kunnen de Ambachten niet meerder met water worden bezwaard, als hunne toestand werkelijk zal toelaten, hetgene gemakkelijker in acht te nemen zal zijn, omdat het vermogen der onderscheiden Duikers, door middel van de schuiven, naar omstandigheden, kan worden getemperd, mogelijk zal in *Nieuwerkerk op d' Yssel*, het eerste de aftapping van den Zuidplas kunnen geschieden, alsdan is maar alleen de koker voor dat Ambacht te openen, en zoo vervolgens naar de onderscheiden omstandigheden van de Ambachten.

Door deze aftapping zal de Zuidplas tot afmaling een getal van 9 Molens meerder bekomen, en dus met de Molens tot die Plas-zelve behorende, door 14 Molens worden afgemalen, zoodat in denzelve de ontlasting van de Molens, welke de genoemde Droogmakerijen bevatten, gerustelijk kan geschieden. (*)

Er zal echter thans reeds gezorgd moeten worden, zoo veel mogelijk den stand van den Zuidplas te temperen, niet alleen om te spoediger het voorgestelde oogmerk te bereiken, maar ook om het Noord Oostelijk boord van dien Plas, waarop hij bij Zuid Westelijke stormen met zoo veel kracht van golfslag kan aanvallen, voor buitengewone schaden te beveiligen; daartoe is reeds met UWelEd. toestemming, de Molen aan den Groeneweg, anders de *Wollefoppen* Plas, in den Zuidplas afmalende, buiten werking gesteld, zoo lang als de stand van *Wollefoppen* dit maar immer zal gedogen, ook met de drie Molens van de Droogmakerijen onder *Zevenhuizen*, almede in den Zuidplas kunnende malen, is de werking verboden; deze staat zal nog

(*) De Droogmaking de *Wilde Veenen*, heeft niet in dit plan gedeelt, zijnde van dezelve het water in eene Droogmakerij onder *Rijnland* overgenomen.

eenigen tijd, al naar de omstandigheden zulks vorderen, volgehouden moeten worden, allernoodzakelijkst is het ook, dit jaar de Vol- en Beukmolens te *Gouda*, volgens het Contract, met half Februarij buiten werking te stellen, ten einde de ontlasting van den Zuidplas door middel van de beide Molens van *Moordrecht* in de *Gouwe* meerder te bevorderen.

Opdat de Zuidplas dan in deze omstandigheid zoo laag mogelijk in stand van water voor de inliggende Landerijen moge zijn, en om daardoor des te eerder geschikt te wezen voor het bovengemelde oogmerk, is ook het middel gekozen, om in dit seizoen de straks genoemde molen aan den Groeneweg, uit den Wolle-foppenplas, in den Zuidplas *niet te doen werken*, maar den Wolle-foppenplas in de beide plassen van *Ommoorden* en van *Spiegelnisse* af te leiden, hiertoe zouden in de Ommoordsche kade (*Schetskaart van Schieland bij Litt. C*) en in de Rubroeksche kade bij *Litt. B*, een duiker geplaatst moeten worden.

Deze beide laatstgenoemde Veenplassen, anders zeldzaam voordeelig in stand zijnde, kunnen thans, door de vroeger genoemde dwars afdamming van de Rotte, in het omgekeerde geval verkeeren, en alzoo geschikt zijn, om in deze schakel van hulpmiddelen met voordeel gebruikt te worden.

Naardien de bovenmolens van de Droogmakerijen aan de Rotte buiten eenige werking zijn, zal door de Besturen aan de Ambachten en Polders, welke hunne ontlasting helpen tot stand brengen, eene schadeloosstelling of eenige gelden voor het gebruik van de molens behooren betaald te worden, ten ware men konde goedvinden, eene som per Bunder te bepalen, welke door UWelEd. in evenredigheid van het overgenomen water aan de onderscheiden Besturen werd uitbetaald.

Het Nesselpolderdje zoude op eene zeer eenvoudige wijze van deszelfs winterwater ontlast kunnen worden,

dit zoude met zoogenaamde trapmolentjes in *Wollefoppen* kunnen geschieden, wanneer deze Plas in *Omvoorden* wordt afgetapt.

Ten laatste is nog de gunstige gelegenheid aanwezig, om de Droogmakerij onder *Bleiswijk* en den Binnewegschen Polder van het nog overvloedige winterwater te bevrijden, zonder dat de dijken aan de Rotte geheel voltooid behoeven te zijn, daartoe zoude het bovenste gedeelte van de Rotte door het openen van het Verlaat van *Zevenhuizen* (*Schetskaart van Schieland*) in gemeenschap met den Zuidplas kunnen worden gesteld, en door dezen zeer ruimen Boezem zouden genoemde Droogmakerijen, in weinig tijds, gered kunnen zijn. (*)

Dit voormelde zijn de middelen die aan den ondergeteekende het doelmatigste zijn voorgekomen, om de Landen en Plassen aan beide zijden van de Rotte van het water te bevrijden, en de Landen nog dit jaar voor den Landbouw dienstbaar te doen zijn; de algemeene verspreiding van het water over een groot gedeelte van Schieland, en het in werking stellen van molens, die anders van de genoemde Veenplassen en Droogmakerijen zijn afgesloten, doet met allen grond de hoop voeden, dat dit Plan gelukkige gevolgen hebben zal, en dat men niet afhankelijk behoeft te zijn van de geheele herstelling der thans geruïneerde dijken aan de Rotte; dan, wil dit Plan gelukken, dan moet de medewerking algemeen, en de hulpmiddelen onder geregeld toezigt zijn.

*De FABRYK en LANDMETER
van Schieland,*

(get.) J. A. SCHOLTEN, HZ.

(*) De Duiker in de Strekkade, zoo als hiervoren is aange- teekend, niet gelegd zijnde, zoo is dit middel voor de Droog- makerijen van *Bleiswijk* en *Hillegersberg* en den Binnewegschea Polder van zeer veel effect geweest.

BYLAGE LITT. C.

**NAAMLYST der Besturen
van de AMBACHTEN en
POLDERS, door welke
Molens de Hulpbemaling,
volgens het Plan, Bijlage
Litt. B is gedaan.**

MOORDRECHT.

Mr. C. VAN VOLLENHOVEN, SCHOUT en SECRETARIS.

**J. DE JONG. } AMBACHTSBEWAARDERS en
W. YZERMAN. } MOLENMEESTERS.**

NIEUWERKERK OP D' YSSEL.

D. VAN LANGEN, SCHOUT.
J. MYNLIEF.
G. VAN VLIET.
P. RAVESTEIN.
K. IN 'T HOUT.
P. DE GRAAF.
F. VAN LANGEN. } **MOLENMEESTERS.**

CAPPELLE OP D' YSSEL.

D. KLEY, SCHOUT en SECRETARIS.
M. VERMEULEN.
W. VAN CAPPELLEN, Az. } MOLENMEESTERS.
O. HOOGENDYK.
J. HOOGENDYK.

KRALINGEN.

J. LAMBERT, Pz., SCHOUT.

A. HOOGENDYK. } AMBACHTSBEWAARDERS en
C. VAN DER VLIET. } MOLENMEESTERS.

C. DE GILDE, SECRETARIS.

OMMOORDEN ONDER HILLEGERSBERG.

W. N. A. VAN MIEROP, SCHOUT en SECRETARIS.

P. SLOBBE. } MOLENMEESTERS.
C. VAN DER KLOOT. }

RUBROEK EN SPIEGELNISSE.

W. H. F. MEURS. } AMBACHTSBEWAARDERS en
C. BOESER. } MOLENMEESTERS.

BYLAGE LITT. D.

**STAAT DER ONKOSTEN
aan herstelling van DIKEN
en KADEN, aan voorzienings
en andere hulpmiddelen.**

De Droogmakerij van <i>Bleiswijk</i> en <i>Hillegersberg</i> , aan het digtmaken der beide Doorbraken, en herstellingen van de Dijken	f 80000	00	
De Droogmakerij de <i>Eendragtspolder</i> , wegens herstelling van den Rottedijk . .	38000	00	
De <i>Nessepolder</i> , wegens herstelling der Rottekade	7057	00	
De <i>Wollefoppelpolder</i> , wegens herstelling der Rottekade	1523	00	
Te zamen hier aan		f 126580 00
GEMEENELAND VAN SCHIELAND.			
—			
Wegens aankoop van houtmaterialen voor de dammen aan de Bruggen in den Stads Singel, en voor den kapitalen Dam in de Rotte, na aftrek van de opbrengst der openbare verkooping van dezelve	f 4046	00	
Aan de Werkbazen voor arbeidsloonen van timmeren en heijen, huur van gereedschappen, ijzerwerk en spijkers, en onderscheiden andere werkzaamheden en leverantiën	4380	00	
De Stad ROTTERDAM, voor verleende adsistentie, enz. aan de Dammen aan de Stads bruggen	390	62 $\frac{1}{2}$	
Transporteeren . . .	f 8816	62 $\frac{1}{2}$	f 126580 00

Transport . . .	f 8816 62 ¹ / ₂	f 126580 00
Underscheiden onkosten, zoo wegens het herstellen van geschonden kaden, voor den aanleg van den kapitalen Dam in de Rotte, en andere uitgaven	349 37 ¹ / ₂	
Te zamen hier aan	9166 00
HOOGENBOEZEM.		
Wegens herstelling aan beschadigde Dijken, voorzieningen aan de Sluizen, afdamming enz.	f 1340 00	
Buitengewoon Maalloon aan de Mole naars	1000 00	
Is hier aan	2340 00
De Droogmakerij de <i>Binnewegsche Polder</i> , voor het aftappen van water in Rijnland, met de onkosten van de Duikers	3000 00
De Droogmakerij <i>de wilde Veenen</i> voor als voren	990 00
Schaden door partikulieren geleden tot herstellingen aan kaden, woonhuizen enz. (bij raming)	3000 00
Onkosten voor de hulpbemaling volgens het Plan, Bijlage Litt. B	1748 00
Voor de Zandplemping en Puinstranding tot verontdieping van de Rotte	8000 00
TOTAAL eene som van	f 154824 00

